

Петро Старовойт,
методист науково-методичного центру
виховної роботи та культури здоров'я, вчитель методист,
нагорода: нагрудний знак «Василь Сухомлинський»
Комунальний заклад «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
Чернівці, Україна,
p.star@i.ua

Реформування освітньої галузі «Фізична культура»: виклики, перспективи.

Нова українська школа диктує сучасні вимоги до викладання фізичної культури. Запропонована Модельна навчальна програма «Фізична культура» для 5-9 класів - як комплексна програма для адаптаційного циклу та базового предметного навчання, яка забезпечує наступність між початковою, базовою та профільною середньою освітами. Програма визначила мету, завдання та зміст навчального предмета «Фізична культура», орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-9 класів, види їхньої навчальної діяльності з освітньої галузі «Фізична культура». Вона розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти. Програма реалізує визначені в стандарті ціннісні орієнтири, ключові компетентності та наскрізні уміння учнів/учениць, й закладає основу для подальшого впровадження освітньої галузі фізичної культури Державного стандарту базової середньої освіти. [1].

Навчання фізичної культури в основній школі спрямоване на розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу, спрямоване на формування готовності виконувати громадянський та конституційний обов'язок щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави.

Освітній процес з фізичної культури спрямований на формування в учнів/учениць наступних наскрізних вмінь: читати з розумінням, висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики.

Змістове наповнення варіативної складової освітній заклад добирає самостійно із модулів, запропонованих модельною навчальною програмою. На вибір учнів/учениць упродовж року для 5-6 класу має бути запропоновано 12-16 варіативних модулів; для 7-9 класу учні/учениці мають опанувати 8-12 варіативних модулів. Для добору варіативних модулів враховується наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення, гендерність, рівень безпеки та стан здоров'я здобувачів освіти, а також сезонність, коли заняття проходять на відкритих майданчиках чи у спортивних залах. Вибір варіативних модулів учнем/ученицею відбувається кожної чверті/триместрі із 3-5 модулів, запропонованих освітнім закладом, після попереднього ознайомлення з їх особливостями. Для викладання протягом чверті/триместру для учнів 5-6 класу визначаються 3-4 варіативні модулі; для 7-9 класу визначаються 2-3, які набрали найбільшу кількість вподобань учнів/учениць. [1].

З метою формування вмінь, необхідних для занять обраними варіативними модулями, на початку чверті/триместрі, доцільно проводити цикл із 6-9 ознайомчих уроків з використанням одночасного або позмінного, колового методів. Доцільно на окремих ознайомчих уроках робити акцент (виділяти більше часу) на вивченні одного з обраних

модулів. При цьому, обрані учнями/ученицями варіативні модулі, мають бути представлені на кожному уроці.

Основною формою організації освітнього процесу з фізичної культури в закладі загальної середньої освіти є урок. [2].

На уроці фізичної культури реалізуються як загальнопедагогічні принципи навчання: науковості, систематичності й послідовності, свідомості, активності та самостійності у навчанні, наочності, ґрунтовності, зв'язку навчання з практичною діяльністю, доступності навчання та врахування індивідуальних особливостей учнів, емоційності навчання, так і специфічні принципи фізичного виховання: принцип безперервності процесу фізичного виховання, системного чередування навантажень і відпочинку, поступового підвищення розвиваючо-тренувальних впливів, адаптивного збалансування динаміки навантажень, циклічності побудови занять, віковій адекватності напрямків фізичного виховання. [3].

Вимоги до уроку фізичної культури: Урок повинен передбачати не тільки виклад матеріалу, змісту, алей завдання, що передбачають засвоєння, застосування навчальної інформації на практиці. Частина знань і вмінь повинна бути отримана учнями у процесі самостійного пошуку шляхом рішення пошукових задач та опанування способів діяльності у процесі пошуку. Виклад навчального матеріалу на уроці може і повинен бути варіативним. В одних випадках викладається готова інформація у формі пояснення, практичного показу і виконання вправ. В інших випадках матеріал вивчається шляхом постановки вчителем проблеми та розкриття шляхів і видів навчальної діяльності учнів для її доказового рішення. Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складову. До інваріантної частини належать модуль: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, тобто підвищення функціональних можливостей організму і забезпечення гармонійного фізичного розвитку, зміст якого реалізовується упродовж кожного уроку. Практично кожен вид фізкультурно-спортивної діяльності (вид спорту) може бути представлений у вигляді варіативного модуля. [1].

Вчителям фізичної культури надано рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень школярів. [4].

Вчителі фізичної культури обирають відповідно до вимог Модельної програми модулі із переліку 75, які запропоновані.

В освітніх закладах Чернівецької області стовідсотково використовують на уроках фізичної культури модулі: футбол, волейбол, баскетбол, гімнастика, легка атлетика, гандбол.

Із основних викликів запровадження нових варіативних модулів є фінансова неспроможність окремих територіальних громад щодо закупівлі спортивного обладнання, необхідного для впровадження в освітній процес Нової української школи модульної системи

В 90 % освітніх закладів області впроваджено нові варіативні модулі: баскетбол 3-3, Доджбол, Дитяча легка атлетика, Настільний теніс, Падел, Пання, Рухливі ігри, Фістбол, Футзал. Ці модулі не потребують вкладення великих коштів і є прийнятними та цікавими для сучасних школярів.

Біля 80% освітніх закладів Чернівецької області впровадили модулі: Бадмінтон, Здоровий спосіб життя, Кросфіт, Флорбол, Шахи, Шахмати, Фризбі, Cool Games. У 2024 році вихованці Сокирянського ліцею стали абсолютними переможцями на Всеукраїнському конкурсі з варіативного модуля Cool Games.

70 % освітніх закладів області впровадили модулі: Корфбол, Петанк, Регбі 5, Спорт заради розвитку, Теніс, Туризм. Особливо модуль Туризм розвивається у закладах Глибоцької територіальної громади через тісну співпрацю з центром національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства.

Біля 60 % закладів освіти області впровадили модулі: Дартс та Цікава фізкультура. У 50 % впроваджено Дзюдо, Хортинг, Черліденг, Шортгольф, Активні парки, Військово-спортивні ігри.

В окремих закладах культивується Плажний волейбол, Скандинавська ходьба, Лижна підготовка, Панкратіон, Вільна боротьба, Городки, Аеробіка, Самбо, Спортивне орієнтування.

Однією із вимог для впровадження нових варіативних модулів є фах вчителя. З метою набуття практичного досвіду КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» провів: обласний семінар-практикум «Впровадження варіативних модулів Хортинг, Регбі-5, Корфбол, Флорбол в освітній процес Нової української школи» 11.04.2024 на базі Чернівецького ліцею №16 ім. Ю. Федьковича, та 26.09.2024 року обласний Семінар-практикум: «Впровадження варіативних модулів Футзал, Регбі-5, Черліденг, Гандбол в освітній процес Нової української школи» на базі Мамаївського закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів Мамаївської сільської ради.

Також на курсах підвищення кваліфікації для вчителів фізичної культури ЗЗСО під час очної практики на базі Чернівецької гімназії №15 запропоновано для вивчення 18 нових варіативних модулів упродовж 2021-2025 років.

Така діяльність КЗ «ІППОЧО» дає можливість скоригувати тематику заходів формальної та неформальної освіти щодо забезпечення сформованості професійної майстерності вчителів освітньої галузі «Фізична культура» та вибудувати стратегію підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури

У квітні 2025 року вчителі Чернівецької області Попов Володимир, вчитель фізичної культури Чернівецького ліцею №16 імені Юрія Федьковича, Юлія Гончарова, вчителька фізичної культури ліцею №20 Чернівецької міської ради та Долгий Анатолій, вчитель фізичної культури ОЗО «Полянський ліцей» перемогли у всеукраїнському проєкті «Грай за рівність» для вчителів фізичної культури із понад 900 претендентів та побували на тижневому навчанні, попередньо вигравши гранти від Klitschko Foundation та UEFA Foundation for Children. Вчителі мали можливість опанування модулями Бадмінтон, Корфбол, Флорбол та отримали суттєве поповнення спортивним інвентарем. Мета проєкту «Грай за рівність»: створення у школах середовища, де кожен задіяний на заняттях спортом, незалежно від статі та фізичних можливостей. Не тільки ті учні та учениці, які першими біжать на урок, а й ті, яким зараз більше подобається сидіти на лаві та займатись своїми справами. Спорт — по-справжньому важливий не лише для здоров'я та координації, а й для створення командного духу, соціалізації, формування внутрішньої дисципліни. Виховання цих якостей у наших дітях надзвичайно важливе для нашого з вами майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/;
2. Модельна навчальна програма Фізична культура 5-9 класи (автори: Педан О.С., Коломоець Г. А. , Боляк А. А., Ребрина А. А., Деревянко В. В., Стеценко В. Г., Остапенко О. І., Лакіза О. М., Косик В. М. та інші) К, ДНУ ІМЗО 2022. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Fiz.kult.5-6.kl.Pedan.ta.in.22.08.2022.pdf>
3. Методичні та практичні поради вчителю/вчительці фізичної культури розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» та доступні за покликанням: <https://imzo.gov.ua/osvitnia-haluz-fizychna-kul-tura-porady-dokumenty-dosvid-roboty>;
4. Оцінювання в НУШ «Путівник для батьків» К, 2025, <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/05/28/putivnyk-z-otsinyuvannya-v-nush-2025.pdf>.